

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Fazakas József.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BANYAI ÁRPÁD, PORTSÁK GYULA, DR. FERENCZI ZOLTÁN,
SÓLYOM JÁNOS ÉS ZANZON PÉNES.

Megjelenik - július és augusztus havát kivéve - havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal. - **Előfizetési ára:** egész évre 3 frt. félévre 1 frt 50 kr. - Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak. - Kéziratok nem adatnak vissza.

E közlöny beltartalmát illető közlemények a szerkesztőhöz (Fapiacz-tér 6-ik szám.), az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig - SÓLYOM JÁNOS, községi iskolai tanító, egyleti pénztárnok czimén - a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendőek

Jelentés a közoktatás állapotáról.

II.

A jelentés 11. fejezetének 6. pontja a népiskolák nyelvi viszonyait tárgyalja; e szerint 1887-ben 3500 tisztán magyar tannyelvű iskola volt az országban. A magyar tannyelvű iskolák 186-tal szaporodtak; örvedetes jelenség; sietek azonban kijelenteni, miszerint nem nemzetiségi, hanem humanus szempontból tartom e jelenséget örvedetesnek. A magyar tannyelvű iskolák számát kétség kívül szaporítják az ujonnan állított állami meg községi iskolák; de a szaporodás abban is találja magyarázatát, hogy az iskolákat fentartó testületek közül többen kezdik át-látni, hogy az iskolák növendékeinek, a haza leendő polgári palántáinak, érdeke követeli, hogy az ország nyelvét tudják.

Hogy az országban a vegyes ajkuakon kívül még 5145 nem magyar ajku népiskola van, azon nem csodálkozom, nem is botránkozom meg rajta; de nem lehet örvedenem annak, hogy az országban 2893 a magyarral vegyes más nyelvű népiskola van.

A vegyes ajkú iskolát részéről abnormitásnak tartom; s tökéletesen meg vagyok győződve, hogy minden vegyes ajku iskola rossz iskola; szükségesképpen olyan-nak kell lenni. Hogyan gondolhatjuk, hogy népiskolában a hol már a korszerinti sok osztály, meg a felvett tan-tárgyak nagy száma lényeges akadályai a sikeres tanítá-snak, ha az osztályok még nyelvek szerint is megosz-tatnak, hogyan taníthat ily iskolákban csak némi ered-ménynyel is egy tanító 40-50 sőt néha több gyermeket. Részéről a vegyes tannyelvű iskola létezését nem en-gedném meg; különösen nem tűrném meg, hogy a 2893 oly iskolában, melynek jelenleg a tanyelve magyar, ezen a nyelven kívül más tannyelv legyen. Ezt senki sem ne-rezhetné sem erőszaknak, sem nemzetiségi irányzatnak; mint mondom a növendékek érdeke követeli, hogy tudják, beszéljék az ország, a nemzet nyelvét; a magyarral ve-gyes községekben a kizárólag magyar ajku népiskolában az általános emberi képzettség mellett ezt is könnyen költség és fáradság nélkül elérhetik; a magyar nyelv tudása nemzetiségi érdekekre hátrányul nem lehet; az a rácz, tót, vagy oláh, a ki tud magyarul, éppen olyan jó rácz, tót, vagy oláh lehet, mintha egy szót sem tudna.

Lám a nemzetiségek vezetői mindnyájan tudnak ma-gyariul.

Hogy 3461 nem magyar tannyelvű iskolában ma-gyar nyelvet teljes eredménynyel tanulták a gyermekek;

leírva látom, engedtessek meg azonban, hogy ez állítás-nak a tényleges állapottal való megegyezésében kételked-jem; a papiros türelmes portéka, bármit irhatunk reá, még számokat is, kivált, ha a számok értékét magunk arbitratiója szerint állítjuk meg; azt azonban készséggel elhiszem, nem is botránkozom meg rajta, hogy 3139 is-kolában csak csekély, 1438-ban vagy csak nagyon cse-kély eredménynyel, vagy éppen nem tanítottatott a magyar nyelv. Nem botránkozom meg ezen, mert természetesnek találom. Ha jól emlékszem az 1879. évről datalódik az a törvény, mely megrendeli, hogy minden népiskolában taníttassék a magyar nyelv. E törvényről legyen szabád állítanom, hogy éppen oly lehetetlen, mint felesleges. Bizonyosságul szolgál erre az, hogy életbeléptetése után 10 évvel az érdekelt 5445 iskola közül 4577 vagy éppen nem, vagy eredmény nélkül hajtatta végre. Miért hozat-ik a törvény, ha nem hajtatik végre.

A nem magyar ajku néptanítók számára rendezett magyar nyelvi tanfolyamok, költséges kísérleteknek bizo-nyultak, ezek a törvény végrehajtását nem segítették elé. Különbösen is hazánk erejére, boldogságára nagyon csekély értékű tényezőnek tekintem, hogy a Kárpátok, bércei, vagy a mezőségi hegyek közt a tót, rácz meg oláh, minő nyelven tanul az iskolában, minő nyelven imádkozik, vagy igazítja ügyeit.

Ezen szakasznak az iskolai épületekre, tantermekre, tanítói lakásokra, taneszközökre, iskola-kertekre és test-gyakorló térekre vonatkozó adatai közül csak az iskolai kertekre és faiskolákra vonatkozó adatokat kívánjuk is-mertetni olvasóinkkal, a többiek nem nyujtván tanulságos értesítéseket.

A jelentés szerint 10323 iskola mellett volt fais-kola, azonban figyelemre méltó eredményt csak 8469 is-kolánál lehetett észlelni. Ha tekintetbe vesszük, hogy ezt a figyelemre méltó eredményt is lehet mérlegelni, esetleg kellő, a tényállásnak igazán megfelelő mértékro szállításni, elmondhatjuk, hogy a népoktatásnak és növe-lésnek eme szerintünk fontos tényezője, még mindig nem részesül kellő méltánylásban. Midőn éppen e lapokban ez előtt több évvel azt állítottam, hogy iparágaknak a ké-pezdékben és népiskolákban való tanítása czéltalan és hasztalan idő és pénzvesztegetés, kimondottam egyszers-mind, hogy csak a gyümölestermő fákkal és gyümölcs-csel való foglalkozást tartom a néptanító és népiskola foglalkozása keretébe tartozó igen hasznos és egyszers-mind mind a tanítóra, mind a növendékekre üdítő fog-lalkozásnak. Az iparos rajongásból, a mint tapasztalom,

kiábrándultunk. Boldog emlékü, nagyon is impressiv természetű és intézkedésű közoktatási miniszterünk néhány évvel ezelőtt a gazdaszatnak a képezdekben terjedelmesen való tanítását vette munkába. A kolozsvári képezde tanácsa akkor feliratban felfejtette ennek nagyon nehéz és nem célszerű voltát. Ez az eszme és áramlat is lejárt.

Örvendek rajta, a sokféle kapkodás helyett maradjunk a foglalkozásunkba beillő áldott gyümölcs mellett. A jelentés szerint az utóbbi években ez ügyben számokban mutatkozó ingadozásnak, mondhatnók hanyatlásnak öka az, hogy a polgári hatóságok nem intézkednek. Tudtommal Udvarhely megye intézkedett ez ügyben, igen helyesen; valósággal örömmel láttam, hogy e megyében egy félre eső székely faluban, Enlakán a Firtos-hegység lábánál, az unitárius felekezeti népiskolának a múlt évben 22 forint bevételét a falkolájából. En nem apellálok a polgári hatóságokra, hanem tanító társaimat kérem, hogy iparkodjanak megkedvelni a gyümölcsfákat és cserjéket, ezek ápolása a mellett, hogy foglalkozásuk keretébe bele illik, hogy hasznos és kellomes üdülést nyújt, még szerény javadalmukat is gyarapíthatják általa munkájokkal s háztartásukat olcsóbbá tehetik.

Közelebbi számban a jelentésnek a felső nép- és polgári iskolákra vonatkozó pontjait fogjuk ismertetni és méltatni.

Kovácsi Antal.

A népiskolai testi nevelés államivá tétele.

(Vége.)

Teendő ajánlatom nem rejt magában új eszmét. Mert nem javaslok egyebet csak azt, hogy menjünk oda, a honnan népnevelési törvényünk előmintáját szereztük t. i. Zürichbe és lessük el, hogy ők mi módon tudják biztosítani a testgyakorlat foganatosítását. Erre külön felügyelőket alkalmaznak. Alkalmazzuk mi is. Ezt annyival inkább tehetjük meg, mert ez intézmény nem volna egészben importált, mert hazánkban s pedig fővárosában tényleg létezik a testgyakorlati művezetők személyében.

Van 16,358 népiskolánk. Ha például minden 150 iskolára egy művezetőt számítunk, 109 művezetőre volna szükségünk. Ezeket az állam alkalmazná és kiosztaná közöttük az iskolákat jellegük különbsége nélkül, minden jellegű tanító kötelezettségű művezetői utmutatásokhoz való alkalmazkodásra. A művezető ez utmutatásoknak a helyszínen történendő megadása s mikénti értékesítése iránti felügyelés végett mindenik iskolában a szükséghez képest évenként 1-2-szer megjelennek, itt legalább egy egész napot, esetleg kettőt is töltené és az itt szerzett tapasztalatairól, kifejtett tevékenységéről jelentését a kir. tanfelügyelőhöz, kinek alárendelendő lenne, beterjesztené. Ez eljárást, úgy a szakszerű s első sorban az egészségügyi követelményeket szem előtt tartó utasítások megadása s foganatosításának ellenőrzése, valamint az ügykezelés szempontjából célhoz vezetőnek vélem. Nemcsak, hanem a tekintetben is reménykedem, hogy e művezetők képesek lennének az életet, a társadalmat, a családot szorosabb kapcsolatba hozni az iskolával, mi anynyira óhajtható, az által, hogy okszerű sport egyesületek, okszerű játékok folytatására vállalkozó körök életbe hozására fognának be. A meghonosítandó játéknemokről, ezek egészségügyi, erkölcsi hatásáról nem szólok. Ki ezzel tisztában nincs, foglalkozzék ezek irodalmával, gondolkozzék a tétel felől és meg vagyok győződve, hogy az eszme hívei sorába fog lépni.

Csak még egyre érzem magam a tárgy érintése következtében elkötelezve. S ez az, hogy mutattam meg,

mikép volna lehetséges a nyomasztó pénzügyi viszonyok között létező államnak, egy ily költséges apparatust beállítani.

Ez a legsúlyosabb feladat s szerintem úgy oldható meg, ha az iskola fentartó bizonyos mértékig kiszabott szavatossága mellett, a tandíj fizető iskolába járó tanköteles szülője (gondviselője) a testgyakorlásért az államnak juttatandó bizonyos díj lefizetésére köteleztetnék.

Ha e díj a tényleg befolyó tan- és beiratási díj egy bizonyos hányadában és például $\frac{1}{4}$ -ében állapítatnék meg, akkor ennek fejében az állam pénztárába 442,571 frt 50 kr. folynék be, mert a fenti cím alatt összesen 1,770,286 frt volt a bevétel és ez esetben, minden tandíj fizető gyermek tandíja $\frac{1}{4}$ -ével fölemeltetnék. De lehetne más módozathoz is folyamodni. Kötelezni minden tandíj fizető gyermeket, hogy testgyakorlás díjába évi 1 frtot fizessenek. Az 188 $\frac{6}{7}$ tanévben összeirt 1,929,377 tényleges iskolába járó tankötelest vevén alapul, tegyük fel, hogy ezek $\frac{1}{4}$ -de tandíj fizető képesek. Ekkor 482,344 frt. testgyakorlási díj jönne be. És tekintettel arra, hogy az nagy igazságtalanság lenne, hogy egyik iskola fizetéséből egy másik iskola kiadását akarnók fedezni, ki kelléne mondani azt, hogy minden iskola legalább 30 frtot köteles a fenti díjba beszolgáltatni, ő maga szedvén be a gyermekektől az 1 frtotok s a 30 frtig hiányzó összeget pótolja. És így minden iskolától minimunként 30 frtra számíthatnánk, vagyis a 16,358 iskola után 490,740 frtra és kerek összegben egy fél millióra.

Már most nézzük az érem másik oldalát is, a kiadási rovatot.

Mindenik művezetőnek rendes fizetésbe, lakbér címén, utazási költségei megtérítéseül fizetnénk 2000 — 2000 frtot. Ha kellő díjazásukról nem gondoskodunk, nem kapunk arra való embert, e nélkül pedig előre láthatólag dugába dől az egész tervzet. És 2000 frt nem is nagy javadalmazás, ha tekintetbe vesszük, hogy ez új tanerő az egész év alatt folyton vándorolna, úton lenne.

Nos hát 109 művezetői állást irányoztunk elő, ezek javadalmazása 218,000, mondjuk kerek summában 220,000 frtra rugna. Ez összege levonva az 500,000 frt. bevételből az állam rendelkezésére állana még 280,000 frt, mely pénzt a testgyakorlással foglalkozó tanítók remunerációjára fordítaná. Sok nem esnék 1—1-re az szent igaz. Hanem annak a nyomoruságos állapotban sinylődő néptanítónak minden krajczár jól fog. Mindeniknek újabb munkájáért nem lehetne többet biztosítani, mint évi 10 frtot, s ez a 16,358 iskolát véve egy — egy tornatanítóval 163,580 frtnyi összeget igényelne, s ezen felül maradna még az államnak 116,000 frtja, melyből a mindenesetre minimumra leszorítandó kezelési költséget fedezné és az iskolaszék, művezető, tanfelügyelő véleménye alapján az ügybuzgóbb tanítókat jutalmazná.

Ime egy terv! Nagyobb igények és a valóságos vérmes reménye nélkül lép fel. S mégis van létjogosultsága, mert a tökélyesbülés iránti vágyat fejezve ki az előhaladás utjának járhatóvá tételére egy kavicsot rak le. S minden jóra való törekvés, legyen ez bármily parányi s céljától bármily távol eső, kétség kívül jogosult.

Végezetül egy megjegyzést. Nemcsak nálunk, hanem Európaszerte hangzik a túlterhelés miatti panasz. En ugyan azt hiszem, hogyha a jobb módszer alkalmazása a mostaninál is gondosabb leend, a panasz tárgyatalanná fog válni, de a kik nem vonják kétségbe a panasz alaposságát, azok szívleljék meg Berzeviczy államtitkárunknak a képviselőházban legközelebb elmondott eme szavait: „Kimondom, hogy én az ugyne-

vezett túlterhelésnek, a mely miatt nemcsak nálunk, de az egész művelt világon annyit panaszkodnak, legtermészetesebb és talán egyedül lehetséges orvoslását abban látom, hogy oly növelést adjunk gyermekeinknek, a mely testi fejlődésükre jobban hasson. Mert ha a szellem munkáját nem csökkenthetjük, akkor munkabíróvá kell tenni a szellemet az által, hogy erősbitjük a testet, ezt pedig legjobban elérhetjük a testgyakorlás rendszerének teljes kifejlesztésével.“

Dr. Havas Gyula.

Szemléltető eszközök a hazai földrajz tanításához.

Midőn a kolozsmegyei tanítótestület könyvbíráló bizottsága egy polgári isk. földrajz ismertetése alkalmával: megbízott a tétel kidolgozásával, fölmerült emlékezetemben ama jeles pályaműnek (Das Studium der Geographie in und ausser der Schule. Gekrönte Preisschrift von Anton Stauber*) egy ide vágó mondata, mely így szól:

„Azt az egyet kérjük azonban, hogy kormányok és hatóságok, valamint tudományos testületek, s az utóbbiak különösen, népszerű módon, szóval és írásban bathatosan oda törekedjenek, hogy az igazi műveltséget, a természet helyes fölfogását a lehetőségig előmozdítsák, hogy az, a mit a tudományos kutatás a földrajz terén föltárt, ne maradjon a fudományos világ négy fala közt, hanem értékesüljön lassanként a népnevelésben és váljék az emberi nemzedék közös vagyonává.“

S érezve e tétel igazságát; érezve, hogy testületeknek, valamint az egyesnek kötelessége minden eszközt fölhasználni, mely a földrajz, s különösen: a hazai földrajz tanításának javát ezelezza, s kötelessége más részt mindazoknak a figyelmét fölhívni, a kik az érdekelt testületeken kívül állanak ugyan, de valami üdvöset eszközölhetnek e tárgyra nézve: azért köszönettel elfogadtam a megbízást; s a jelen viszonyok közt nem vérmes reményekkel, de a jövőben bizva, fejezem ki azon óhajomat: rajha a hazai földrajz tanítása jobb sorsnak örvendene, s rendelkezhetnék mindazon eszközökkel, a melyek a siker elérésére szükségesek!

A költő szavaival élve, elmondhatjuk: „Vannak hazámnak magas ormai . . . elfárad a kőd, a mig felér hozzájok; elbágyad a villám megmérni őket; alattok röpdes el a királyi sas!“

Vajda Péter.

„Oly szép ország, oly virító.

Szemet lelkét andalító.

És oly gazdag! Aranyárgán

Ringatózik rónaságán

A kalászkok óceánján.“ *Petőfi S.*

S a költőnek igaza van!

Tengerszemekkel tündöklő hullámos hegyvidék; víz-esések morájával váltakozó sötét fenyvesek; jég- és cseppkőbarlangok, a melyek beillenének tündérpalotáknak; magas sziklafalakkal határolt tekervényes folyamvölgyek; mosolygó síkmezők: mindezt fölhaláljuk, mindebben gyönyörködhetünk hazánkban! Nem csak határaival alkot földrajzi egészet, de meg van benne mind az, a mit a földrajz, a geologia, a természetrajz, s a művészet érdeknek, tanulságosnak, nagyszerűnek és főségesnek nevez.

És az iskolában egész lelkünket a tanításba öntendők, hogy mind e nagyot, mind e szépet tanítványaink lelki szemei elé varázsoljuk, hogy éreztessük, megszeret-

tessük velők azt, a mi valóban méltó a bámulatra és szeretetre s a minek látásánál méltán így kiálthatunk föl: „Old le saruidat lábaidról, mert a föld; a melyen állasz, szent föld.“

Ámde, a puszta szó mit ér? A mit a gyermeknek szemével kellene látnia, azt szinte haszontalanul rajzoljuk előtte a szavak egész árjával!

Ime, képzeljük magunkat a felsőbb leányiskola egyik földrajzi óráján, s kísérsünk meg egy leírást a legérdekesebb vidékek egyikéről: Ott haladunk a vadul tajtékozva habzó Poprád vize mellett. Meredek ágyban zúg le a patak, s mintha nem férne gránit medrében, szilajon csapkodja a benne elszórt sziklákat. Aztán átlépünk a szigetet képező folyó két fenyőfa hídján, s egy virággal borított rétre jutunk. Északon a Magas-Tátra változatos alakú bércei tűnnek föl: hegyes, tüfalakú csúcs mellett nagyszerűen csipkézett és kupalakú tető; a puszta, meredek, néhol havas szikla-tömeg alatt gazdag fenyő erdő. Végre meredek oldalon haladva, jutunk föl arra a dombsánczra, mely a tájnak legszebb kincsét: a csorbai tavat zárja el szemünk elől. Szép fenyő erdőn haladunk ismét keresztül, de ebből kibontakozva, fönállunk már a hegyen, s ott terül el alattunk nyugodt méltósággal 20·4 hektár nagyságu medrében a tó Vize lágy; föloldott ásványos alkotó részt alig tartalmaz; nyáron 8°C a hőmérséke; s a hol a legmélyebb: 20·7 m. S a mint a déli szél elsíklík kék színű tükre fölött, észak felé hullámzó gyűrűket rajzol reá . . . A hullámok esendes, melódikus loecsnása is hallszik, a mint a mede ben szétszórt vörhenyes gránittuskókra esapnak. Most meredek lejtőn leszállunk a tóhoz, mely a tengerszine fölött 1372·32 m. magasban fekszik. Környéke valóban felséges! Mig a többi tengerszem az erdő régió fölött terül el; a csorbai tavat fenyők környezik, béleesik tehát a fenyvesek övébe. Az erdőből csinos fürdő- és lakóházak tekintenek ki. Amott az északi part fölött pedig a Magas-Tátra lánczolat évezredekkel daczoló nyugodt fenségével.

A hegyek oldala többnyire kopár; alig van itt-ott valami növényzet. S mégis, minő változatosság a színekben! A hó fehér színétől a feketőig —; a világos-zöldtől a sötét-barnáig! A tó a Bástya nevű hegy alatt terül el. Ettől keletre látjuk a meredek, szagatott Tátraesúcs kettős ormát. Növényzet nincs rajta, hanem kisebb-nagyobb hótömegek és felülről lefelé sugárirányban huzódó hóvonalok és vízmosságok díszítik.

Szép és hatalmas a Tengerszem-esúcs is, mely innen a tópartról nézve, csaknem bársony-feketének látszik. Hó-sávok csakis a legmagasabban fekvő barázdáiban fehér lenek. A gyönyörű hegyvonalt nyugat felől a Szolyiszko és Kriván zárja be. E csúcsok közt nyeregszerű hajlások húzódnak, melyeknek meredek oldalán egy-egy kristálypatak vize esik a szikla zürzavar ölébe. A nyergek mögött más és ismét más csúcsok látszanak: szóval egész tömkelege a hegyeknek. Azt tartják, hogy a csorbai tó medre a hegláncz alján elterülő jégár medenczéje volt hajdan. De ez is eltűnt a több jégmezővel együtt a Kárpátok vidékéről, helyet adva e szép tónak, a mely vizét úgy látszik a légköri csapadékokból kapja. A tó lefolyása nagyon jelentéktelen. Csak leszivárgása a víznek egy kis patakba, mely a Vágba kerül, s így a csorbai tóval együtt a Duna folyamrendszeréhez tartozik. . . .

S ha mindezt elmondtuk, ha a tó multját, jelenét és egész környékét leirtuk, mit tettünk? Csak szavakkal éltünk, a melyek gyorsan elhangzanak, semmivé lesznek.

Mert a szó sohasem pótolja a tettet, sohasem helyettesíti a valót.

* II. Lipót belga király által kitűzött pályázatra írt munka, a melyet az említett bíráló alkalmából is idéztem.

Igaz, hogy a valót semmi sem helyettesítheti egészen, s különösen a gyermeknél nem. Pedig azt mondjuk, hogy a gyermek fántáziája élénk, s így erősebb, tevékenyebb, mint a felnőtteké. Igen, a gyermek, s az ifju kor képzelme erősebb, munkásabb ott abban a világban, mely a valónak, a létezőnek határain túl csapong. De annál gyöngébb ott, a hol a létezőnek, a valónak az elképzeléséről van szó, s az természetes. Mert hogy a létezőt magunk elé tudjuk varázsolni, hogy a valót el tudjuk gondolni, ahhoz tapasztalatra van szükségünk.

Mindenki, a ki földrajzot tanít, s a gyermekek, vagy serdülők lelki működését figyelemmel kísérte, meggyőződhetett arról, mennyire nehéz a tájkép magyarázatokat leírásokat ez ifju népnek megtanulni! Bátran elmondhatom, hogy nehezebb, mint a számok és nevek megtanulása, ha a kellő segédezközökkel nem rendelkezünk!

De ha e leírásokat megértették és megtanulták, sokkal inkább megmarad emlékezetükben, mint a név és szám, sőt azok ez utóbbiak megtartását is támogatják. Pedig ha a földrajz-tanítás folyamában előforduló érdekes, vagy tanulságos tájakról, jellemző növény- és állat-világról, valamint a néprajzi viszonyokról legalább megközelítő fogalmat és fölvilágosítást nem adhatunk tanítványainknak, mivé olvad, mivé törpül az iskolai földrajz? Nevek, számok és ismét számok s nevek száraz lajstromává? Mar pedig ott vagyunk még mindig a hazai földrajz tanításával, hogy a térképen és puszta szó kivül minden más segédezközt nélkülözve: csak kevéssel adhatunk többet a nevek és számok hosszú soránál! Pedig a már említettem okért a tanulók képzelő erejében bizni itt nem lehet.

A ki sokat utazva, különböző jellegű tájakat és területeket látott, az hű leírás után legalább megközelítő fogalmat alkothat magának olyan vidékről is, a melyen soha sem járt. De a tanulók nagyobb része szülő-, vagy lakó helyén kivül alig látott valaha más vidéket, s így a leghívebb szóbeli leírás is karba vezett munka, mert a képzelő tehetség nem rendelkezik olyan anyaggal, a melyre alapítsa működését, s a melyből kiindulva, a tanulás folyamában előforduló tájakról, tehát a valóról megközelítő képet alkosson.

S így a hazai földrajz tanítása ma sem áll ott, a hol állania kellene; a módszer, melyben részesül ma sem felel meg a tárgy fontosságának.

Mivel pedig az iskolai együttes utazásokról*) nem is álmodhatunk, legalább azon eszközöket kellene az iskolák számára megteremteni, a melyek szerényebb igényűek ugyan, de mégis nagyon előmozdítják a tanítás sikerét.

Ilyen a scioptikon — s ilyenek a jó földrajzi-, természetrajzi- és néprajzi képek. A scioptikon és a fali kép használata egymást kiegészítik.**) A bűvös lámpával (laterna magica) összekötött scioptikon segítségével egy egész osztály egyszerre gyönyörködhetik a bemutatott vidékben vagy bármiféle tájképben, mely ha jó photographiát helyezünk az eszközbe, sokkal inkább megközelíti a valót, mint a falra függesztett képek.

*) Ezen utazások kétségtelenül egészen más és hasonlíthatatlanul előnyösebb világításba helyeznék a földrajzot a tanuló szemében! . . . De legalább azok, a kik a földrajzot tanítják, részeseülhetnének a közvetlen szemlélet áldásában! Mennyivel élénkebb, közvetlenebb, érdekesebb, melegebb s a mi fő: megbízhatóbb a tanítás, ha olyanról tanítunk, a mit szemünkkel láttunk!

**) A panoráma és stereoszkóp is alkalmas eszköz; mivel azonban használata több időt vesz igénybe, inkább csak szünetek alatt, — de ekkor szép sikerrel — lehetne használni.

Azon kívül változatossá teszi a tanítást; élénkséget önt bele; erősen fölgerjeszti a tanulók érdeklődését, táplálja a képzelő erőt és támogatja az emlékező tehetséget.

Mivel azonban a scioptikon mintegy a szem elé varázsolja a tájot, az alakot, arányilag rövid ideig látható, míg a falra függesztett képeket a tanuló addig nézheti, a míg azok pontosan bevésődnek emlékezetébe.

Sajnos azonban, hogy a scioptikon csak kevés, valami kevés iskola által szerezhető meg. A hazai földrajzra vonatkozó földrajzi képeket pedig, bármennyire akarná, sem szerezhetné meg, mert iskolai célokra készített e nemű képek egyáltalán nincsenek!

Mig a Colorado kanonját, a Rotomahana vidékét a Hölzel-féle sikerült képek segítségével megmutathatjuk, addig sem a Magas-Tátra fősíves vidékeiről, sem a Duna- és Balaton-tájairól, sem az erdélyi fennföld festői részleteiről még megközelítő fogalmat sem adhatunk.

Ahhoz pedig csak egy kis vállalkozó szellem volna szükséges, hogy az iskolák a földrajz-tanítás e nélkülözhetetlen segédezközeivel elláthassák magukat!

A hogy a „beszéd- és értelemgyakorlati képek” közoktatási kormányunk böles intézkedése következtében előállottak, ahhoz hasonló módon lehetne ellátni az iskolát földrajzi képekkel is, a melyek a hazai földrajz tanításának sikerére nézve olyan nélkülözhetlenek!

Mert azt hiában várnók, hogy a Hölzel gyára, vagy bármiféle külföldi gyár Magyarországon specialis földrajzhoz szükséges képeket kiállítson.

Hazánknak legérdekesebb vidékeiről vannak ugyan különböző fölvételek: rajzok, photographiák, metszetek stb. A legjobb ezek közül mindenesetre Hunfalvi Jánosnak 1856-ban megjelent: „Magyarország és Erdély eredeti képekben” című munkája aczélmetszetekkel, a melynek második kiadása azonban főnakadt a 2-ik füzetével (1875); s az első teljesen elfogyott. Különbözn tömeges tanításnál ez sem volna alkalmas, mint segédkönyv természetesen megbecsülhetetlen volna. Szóval, apró- és nem színezett képek nem felelnek meg egyáltalán a tanítás céljának. Egy-egy buzgó tanító és tanítónő gyűjtöget is ilyeneket. Azonban e célra csak olyan képek valók, a minők például a Hölzel-félék, *) a melyek elég nagyok arra, hogy nem kell őket kézzel-kézre adni, a mi sok haszontalan idővesztéssel jár; s mivel jól vannak színezve vonzzák és megragadják az ifjuság figyelmét. És csakis a színes képek kötik le a tanuló figyelmét; a többiekkel, mint említettem nem érünk célzt.

Véleményem szerint a hazai földrajz tanítására nézve: úgy az esetleg flállítandó panoráma számára, valamint fali képeknek a következők volnának a legszükségesebbek:

1. A Magas-Tátra láncolat a poprádi síkról tekintve.
2. A csorbai-tó.
3. A tarpataki „Oriás zuhatag.”
4. A Lengyelnyereg a Gerlachfalvi csúcsal.
5. A Sturceci hágó vagy: e. h. az „Ördögakadalmá” az Alacsony-Tátrában.
6. A Vág völgye a trencsényi várral.
7. A ránc-herlányi szökő forrás a szökés idejében.
8. A Duna folyó Dévény- vagy Pozsony mellett.
9. A Duna és Budapest.
10. 11. Az Al-Duna szorosából néhány részlet; például: a Karánszoros, Trajánútja stb.
12. A Mátraláncolat a „Kékes”-sel.
13. A Balaton tava a tihanyi apát-ság templomával.
14. A Detunáta.
15. A torda-hasadék.
16. A Szent-Anna tó.
17. A torjai barlang a „Büdös”

*) Vannak ezeken kivül még a Léhmán-félék, a melyek Európa különböző vidékeit és nevezetes épületeit adják (Magyarhonból e gy e sem); olcsóbbak, de nem olyan szépek, mint a Hölzel-félék.

hegy oldalán. 18. Az Olt a tusnádi vagy e. h. a Vöröstoronyi szorosban. 19. A Retyezát a hátszegi völgyből tekintve. 20. A Tisza forrás vidéke az é. keleti határhegységben. 21. Egy alföldi tájkép a Tisza vidékéről. 22. Részlet a magyar tengerpartról. 23. A barlangok közül: a dobsinai jégbarlang valamely érdekes része, például: „Nagy terem.” 24. A cseppkő barlangok közül a Bada—vagy e. h. a József főherceg barlang valamely része. 25. Egyik bányának, például: a marosújvári sóbányának belseje.

Ezzel ugyan még koránt sem volna kimerítve a legjobb és legérdekesebb vagy legtanulságosabb tájképek sorozata. Hanem egyelőre ezzel is nagy haladást tenné a hazai földrajz tanításának módszere és sikere.

A tájképeken kívül igen célszerű és szükséges volna egy második sorozat, mely hazánknak monumentális épületeit mutatná be a tanulónak; azokat, a melyek művészi kivitelöknél, v történeti nevezetességöknél, vagy mindeket öknál fogva szükségképen megemlítendők a földrajz tanításánál is. Egyelőre csak 9—10 ilyen kép islegendő volna. Például: 1. A lánczhíd. 2. A Mátyás temploma. 3. A lipótvárosi bazilika. 4. A tudományos akadémiá. 5. Az új országház. 6. Az esztergomi székesegyház. 7. A kassai goth izlésű székesegyház. 8. A főtörténelmi templom. 9. Vajda-Hunyad vára. 10. A gödöllői kastély és kert.

Sőt egy harmadik sorozat sem volna egyáltalán hiányos. Ez bemutatná: 1. az alföldek jellemző vízi és szárazföldi növényeit; 2. az északnyugati, északkeleti és délkeleti fenföld jellemző erdei és havasi növényeit; 3. az alföldek jellemző emlőseit, madarait, hullóit; 4. a fenföldek jellemző erdei és havasi állatait.

Ha nem akarjuk is a földrajz anyagát történelmi és természetrajzi adatokkal zsufozni: de a helységek történetében vannak olyan fontos, vagy jellemző momentumok, és a területek természetrajzában olyan kiválóan jellemző fajok, a melyeknek mellőzése hiányossá tenné a földrajzot, sőt akárhány helyt lényeges kellékétől megfosztaná meg.

De a főlemlítés pusztán nem elég; itt szemléltetésre van szükségünk; s ez legegyszerűbb módon úgy történik, ha a természetrajzi adatokhoz kerülünk; hogy egy-egy területnek jellemző növényeit egy képen csoportosítva, emlőseit, madarait ismét egy-egy képen összeállítva mutatjuk be. (Természetesen itt is csak a legfontosabb képeket értve.)

Kétségtelen, hogy e három sorozat képei a tanulást nemcsak kiválóan megkönnyítenék, a mi most, a tantárgyak nagy részét tekintve, minden iskolában fölülte óhajtott volna! De azon kívül az izlés fejlesztésére, s a mi több: a hazaszeretet élesztésére igen nagy szolgálatot tennének!

Hol nyílik több alkalom, mint a földrajz tanításánál megismeretnünk ezt a földet, a melyen lakunk, érezni annak szépségeit és megértetni a természet nagy erejét? De ehhez nem elegendő az örökös beszéd, a beszéd és betű: itt a művészetet is segítségül kell hívnunk!

Ezért, a haladás—és az iskola érdekében melegen ajánlom, ha e tárgy elmaradottsága egyfelől, és fontosságára másfelől, fölbreszttené azoknak figyelmét, a kik a földrajz tanításában és tehetségében állana e nagy szükségben segíteni! Igen nagy hézag tátong a földrajzi taneszközök között; s e hézagot minél előbb be kellene tölteni.

A földrajzi tankönyvek is úgy felelnének meg igazán a céljuknak, ha jó képekkel volnának ellátva. A köznevelési földrajzok között több illusztrált található, például dr. Márki Sándoré, Laky Dánielé stb. azonban a népiskolai földrajzok ezek nélkül szűkölködnek.

Úgy képelem a hazai földrajz tanítását most, a milyen volt ezelőtt néhány évtizeddel a természetrajz tanítása.

Hiányzott belőle a szemlélet, az élet, a lényeg.

A pusztá szó és egy többé-kevésbé gyöngye tankönyv volt az egyetlen eszköz.

A gyermek, vagy növendék betanult néhány száz állat, növény, és ásvány nevet, a nélkül, hogy az állatot, a növényt, a kőzetet, vagy ásványt természetben vagy képen látta volna. Olyan volt aztán a siker is. A tanítvány gyűlölte, vagy a legjobb esetben számba se vette a természetrajzot.

A csodálatos kivétel mind a jobb módszert, mind a természetrajz iránti venzalmat illetőleg vajmi ritka volt!

És sajnos! a multnak e szomorú állapotánál, a természetrajz tanítását illetőleg; nem sokkal kedvezőbb az a kép, a melyet jelenleg is a földrajz tanításáról alkotunk magunknak.

A tanuló betanulja a hegyek, folyók, népfajok, növények, állatok, nevezetes épületek pusztá neveit, a nélkül, hogy egy tájképről, egy szorosról v nyeregről a hegyek közt; egy kiválóbb templomról vagy más nevezetes épületről vagy romról és sokszor: a területet leginkább jellemző állatokról, növényekről csak megközelítő képzelete vagy fogalma is volna!

Méltán alkalmazhatók reánk Kant német bölcsestnek ezelőtt mintegy 100 évvel mondott eme szavai: „A mi iskolai földrajzunk nagyon hiányos, habár semmi sem alkalmasabb az egészséges emberi értelem felvilágosítására, mint éppen a földrajz.”

Binder Laura.

Felhívás

a hazai tanító-egyesületek- és testületekhez. *)

Mélyen tisztelt Kartársak!

Közel egy évtized telt el immár, hogy a III-ik egyetemes tanítógyűlés végrehajtó-bizottsága, melynek feladatául tüzeltt ki többek közt a IV-ik egyetemes tanítógyűlés egybehívása is, nagyobb tevékenységet nem fejtetett ki. Fájdalommal bár, de kötelességünkhöz híven meghajoltunk a magyarországi tanító-egyesületek többségének nyilatkozata előtt, mely nyilatkozat 1882-ben az Eötvös-alappal együtt a tanítók közös ügyeit bizalommal tette le az orsz. képviselői tanító-gyűlés kezébe.

Sajnos, hogy a közoktatásügyi kormány ismételve hangsúlyozott ígérete daczára éppen az Eötvös-alapot átvevő tanító-gyűlés volt az utolsó országos gyűlés s azóta — ma már hatodik éve — a tanítók közös ügyeinek előmozdítása csak is irodalmi úton történhetett némileg s a társadalmi kapcsolatot kizárólag közös önszegélyző egyesületeink alkotják.

A magyar tanítóság évről-évre jobban érzi a szétzaggatott erők tehetetlen s eredménytelen küzdelmének átkát. Felekezeti és nyelv már is hatalmas válaszfalakat kezdenek vonni az egykor a közügyekért lelkesedésében önmagát egynek érzett tanító-világban, hajdan virágzó egyesületeink pangásnak indultak s a régi nemzedék szellemi harcához szokott tagjai új sarjzat látnak felnőni maguk mellett, mely új nemzedék többsége előtt az anyagi érdekeken kívül alig van oly tanítói közérdek, mely szívét megdobbantana s akarata erejét tevékenységre kész-

*) E felhívás csak pár nappal ezelőtt érkezett meg tanító testületünk elnökségéhez, ennél fogva tanító-testületünknek reá vonatkozó véleményét csak későbbben közölhetjük. Szerk.

tené. S most még borusabbnak is tünik fel a jövő, mint valaha. mert tudjuk, sajnos tudjuk, hogy Eötvösünk költői lelkesedése többé nem támad fel, hogy a röpke szó a szadovai győzről már vesztí hatását, s látjuk, hogy 25.000 főből álló tekintélyes testület ma felét sem képes megalkotni saját társadalmi osztálya érdekében annak, a mit másfél évtizeddel ezelőtt a számra gyengébb, de eszményi lelkesedésben gazdagabb régi tanítói kar alkotott.

Több magyar tanító-egyesület hívott fel minket az utóbbi időben, hogy a jelzett s jobbainktól átalában érzett bajnak ellensúlyozásául emeljük fel a nálunk letett zászlót. Nem habozunk. Az országos képviselői tanító-gyűlés működő bizottság hátrahagyása nélkül mult ki, maga az Eötvös-alap osztó-bizottsága is jogilag nem, csak jobb hiányában megtűretve működik: a magyarországi tanítók egyetemes akarátának letéteményezői jogilag e perczen csak a mi bizottságunk s hűtlen sáfár lenne ez a bizottság, ha a közérzet által sugalt felhívást meg nem hallgatná, s viszsziaradna az akadályok előtt, melyek a magyar tanítói kar együttes s hatalmas felszólalásának jelenleg útjában állanak.

Kötelességünket teljesítve, de egyuttal bizalommal hívjuk fel ennélfogva a magyarországi tanító-egyesületeket, illetőleg testületeket, hogy a magyar tanítók közügyeinek megbeszélése végett f. 1889. évi Szent-István napján, augusztus hó 20-án, — a „Népnevelők Lapja”-ban, valamint a többi hazai szak- és napilapokban — annak idején közéteendő helyen s időben Budapesten tartandó nagy-gyűlésünkön küldötteik által magukat képviseltetni sziveskedjenek.

A jelzett tanító-gyűlés főtárgyai lesznek:

1. Az osztatlan népiskola tanterve és tankönyvei.
2. Az orsz. tanítói nyugdíjtörvény revisiója.
3. A IV-ik egyetemes tanító-gyűlés és a tanító-egyletek országos szövetsége eszméjének megbeszélése.
4. Az esetleg elhatározandó egyetemes tanító-gyűlés tárgysorozatának megállapítása.
5. Az Eötvös-alap ügye.
6. Egyes, halasztást nem tűró reformeszmék megvitátása s azok megvalósítása érdekében a szükséges lépések megtétele.

Ohajtandó, már csak a gyűlés sikere érdekében is, hogy e nagygyűlésen minél több tanító-egylet, illetőleg testület vegyen részt. Ennélfogva felkérjük Önöket, szeretett Ügytársak, hogy abban az esetben, ha küldötteik személyesen nem jelenhetnének meg, az egyesület véleményeit a kitűzött tárgyakról írásban, vagy budapesti meghatalmazottjaik által f. é. július hó 15-ig akár Lakits Vendel elnökhöz, (lak. Budapest, VI. ker. Érsek-utca 4. sz.), akár pedig Somlyay József titkárhoz, (lak. Budapest, I. ker. Alkotás-utca 19. sz.) beküldeni sziveskedjenek. Ide küldendők egyébiránt a megbízó levelek, valamint a gyűlés tárgyaiul netán felvétetni kívánt újabb indítványok is.

A III. egyet. tanítógyűlés határozata értelmében joga van minden hazai tanító-egyesületnek, illetőleg testületnek (a fővárosiak kivételével) e nagy-gyűlésünkre minden tíz tag után egy képviselőt küldeni; sőt joga van e nagy-gyűlésünkön bármely tényleg alkalmazásban levő tanítónak, tanárnak, illetőleg tanítónőnek is megjeleni. Ilyenek azonban, mint nem megbízottak, csak tanácskozási joggal bírnak a gyűlésen.

Tisztelettel kérjük a tanító-egyesületeket, illetőleg testületeket, hogy a mennyiben fővárosi ügytársak által képviseltetnék magukat, képviselőiket azon fővárosi tanítók sorából válaszzák, kik a végrehajtó-bizottság közp. vá-

lasztmányának nem tagjai. Képviseltetés tekintetében a végrehajtó-bizottság elnöke vagy titkára mindenkor szíves készséggel nyújt felvilágosítást a hozzáforduló egyesületeknek.

Tisztelettel hozzuk egyuttal tudomására ügytársainknak, hogy bizottságunk a vidéki vendégek elszállásolásáról lehetőleg gondoskodni fog.

Maradtunk kartársi üdvözléttel Budapesten, 1889. márczius 23. A III. egyetemes tanító-gyűlés végrehajtó-bizottsága nevében: Lakits Vendel, elnök. Somlyay József, titkár. A „Végrehajtó-bizottság” központi tagjai: Adámy Béla, dr. Ballagi Aladár, Barozs János, Bárány Gyula, Dusóczky Károlyné, Falvay Antal, Frey József, Gönczy Pál, dr. Gööz József, György Aladár, Gyulányi Adolf, Gyurkovics Béla, Hajnal Adolf, Szarvasné Harrer Paula, Haugg Kamill, Hetzer József, Jeny József, Kafka Károly, dr. Kiss Áron, Komócsy József, Kurz Sámuel, Lakits Vendel (elnök), Léderer Abraham, Luttenberger Ágost, Mayer Ferencz, Mészner József, Molnár László, Órley János, Perliaky Elek, dr. Perliaky Mihály, Péterfy Sándor, Pollák Kaim, Rakóczy Lajos, Ráth Károly (főpolgármester), Révy Ferencz, Rill József, Rozmann Vilmos, Sántha Lajos (jegyző), Schmidt Álbín, Schmid Gyula, Schön József, Sebestyén Gyula, Senyel Ferencz, Somlyay József (titkár), Sretvizer Lajos, Sebestyenné Stettina Ilona, P. Szathmáry Károly, Szántó Eleázár, Szerdahelyi Adolf, Szilágyi József, Szőke István (alelnök), Tanos Imre, Tóth József, Trájtler Károly, Vajdady Gusztáv, Wehner Gyula, Zichy Antal, Zirzen Janka.

A szépírás tanításáról a népiskolában.

A szépírás tanításának szükségességéről nem kell szót vesztegetnünk. Elmúltak azon idők, melyekben az irintudás a nemességnek szabadalma volt. Ha Nagy Frigyes ma élne, ő sem gúnyolódna az irástanítás felett a leányiskolákban. Az okszerű irástanítás által nem csak a szépírásnak művészetét tanulják meg a gyermekek, hanem a mellett még a tisztaságnak, szabályosságnak, rendnek és szépségnek érzékét is gyakorolják. Magától értődik, hogy a népiskola nem kíván szépírás művészeket nevelni; elérte célját, ha a tanítványok a tiszta, egyszerű és könnyen olvasható írást elsajátítják. Hogy a gyermekek jól írjanak, szükséges hogy legyen a tanító szorgalmas, tartson fegyelmet és használjon rövid vezényszókat. Olyan iskoláknál, melyekben több tanító működik, szükséges az is, hogy az írás-alakokra nézve egyezzenek meg a tanítók, az iskolaév kezdetén állítsák össze az abéczé-t.

Az irástanításnak alapfeltétele, hogy a gyermeknél tiszta képzelet legyen a betű alakjáról. E célból a tanító a betűt a tanulók szeme előtt tisztán és szabályosan felírja a nagy falitáblára, azután felbontja elemeire és a betű egyes részeit is külön szépen leírja. Egyszersmind megnevezi a részeket, mert ha a tárgynak nincs neve, nehezebben marad meg az emlékezetben. Végül leírják a bemutatott betűt szóval, megmondják annak részeit és összehasonlítják a részeket egymással. E szerint nem a gyakorlat előzi meg a felfogást, hanem a felfogás a gyakorlatot. A táblára írt betűket a tanulók a levegőben mutatottujjal leírják, de azonna! a táblára vagy irkába írhatják.

Itt is a könnyebbről kell a nehezebbre átmenni. A kis betűket ekképen oszthatjuk be.

1. csoport: *i, í, u, ú, ü, ő, n, m, v, r, e, é, o, ö, ő, a, á, c, x, s, z, sz, zs, cz, cs;*
2. csoport: *p, q, j, g, y, gy, ny;*
3. csoport: *t, d, l, b, h, k, ty, ly, f.*

A nagy betűk feloszlanak az O—V—A—I—S— csoportokra.

1. O, C, Q, G, X, E
2. V, U; Y;
3. A, Á, N, M;
4. I, J, H, K, Z;
5. S, L, T, F, P, R, B, D.

Ha a betűket helyesen akarjuk leírni, figyelmeznünk kell arra, hogy jól fogjuk a kezünkbe a tollat, továbbá, hogy jól helyezzük el az írkát.

A tanító figyelmeztesse a gyermekeket már az első osztályban a helyes tolltartásra s arra, hogy az írkát magok előtt szabályosan helyezzék el.

A tolltartásra nézve szükségesnek tartjuk megjegyezni a következőket. Itt is előgyakorlatokra van szükség, melyeknek a tolltartást meg kell előzniök. Ezen előgyakorlatok nem csak a kézre, hanem a helyes ülésre és testtartásra is kiterjednek. A gyermek az írásnál egyenesen ül, a lábak egyenesen és szilárdon állanak egymás mellett a padlón, a mell ne érintse a pad szélét, kerülni kell a bal váll ferde tartását. Általában foglaljon el a test egy olyan állást, a melyből a szem mind a táblára állírtva levő betűket tisztán olvashatja, mind a növendék előtt fekvő írást, melyet t. i. ő készít jól láthatja. Ha a bal alkart, a könyöktől a kezizülékig, párhuzamosan a pad belső szélével a padra fektetjük, a mell nem érítheti a padot, a bal váll nem süllyedhet le és a fej nem hajolhat le nagyon közel az írka fölé, mi a látást könnyíti és a szem előnyére van. Így a bal alkar úgyszólván a test támasza; a bal kéz pedig balra előre nyújtott ujjával az írkát tartja.

Miután a bal kar elfoglalta helyét, a jobb kar elhelyezése kerül sorra.

A jobb alkart egyszerűen a könyökönkre állítjuk és természetesen leeresztjük a padra, a melyen már az írka fekszik; így a kezünk az írkát takarja. Ha az írka helyesen fekszik, akkor karunk az írka közepén nyugszik és a kar iránya párhuzamos az írka, vagy papír jobb és bal szélével. Ha ez nincs így, bal kezünkkel megigazítjuk az írkát, míg az, az imént említett helyzetbe jön; tehát

az írkát kell a kar fekvése szerint igazítanunk, s nem a jobb alkart. Röviden szólva: alkossanak az írka alsó széle és az alsztal belső széle egymással szemben egy 30° szögöt.

Valaki azt mondhatná, hogy ha a könyökömre állítom jobb alkaromat és a padra ereszttem, a kéz egészen a pad felső széléig ér. Ez meg is történhetik abban az esetben, ha a pad nagyon keskeny. Azonban ezen az által segíthetünk, hogy a kart visszafelé húzzuk úgy, hogy iránya ne változzék. Igaz, hogy ekkor a kar nem lesz többé oly szabad s nem tehet oly mozgást mint az előbbi helyzetben, de ezen már nem lehet segíteni. Ez csak arra figyelmeztet bennünket, hogy igyekezzünk az iskolák számára olyan széles padokat szerezni, a melyenek a czélnek teljesen megfelelnek. A kéz, melyben a toll van csak a kis ujjon nyugszik, mi által a kéz szabad lesz és szabadon, könnyen mozog balról jobbra.

A hüvelyk, a második és harmadik ujj tartja a tollnyelet oly módon, hogy az ujjak kevésbé kidomborodva (nem kinyújtva) fekszenek a tollnyelen. A hüvelyk egy kissé balról jobbra hajolva a tollnyél bal oldalán, a középujj a tollnyél jobb oldalán, (nem a tollnyél alatt) és végül a mutatóujj a tollnyél hátán, nem a tollon fekszik. A középujj, mint a leghosszabb, a tollhegyéhez legközelebb (körül-belül 3 cm.), a hüvelykujj ellenben a legtávolabb (5 cm.) és pedig a mutatóujj első izületének (a körömtől számítva) átellenében álljon. Egészen rossz volna, ha a hüvelyk és a mutatóujj hegyeikkel érintenék egymást. A két utolsó ujjat szintén meggörbitjük egy kissé, s arra ügyelünk, hogy a kis ujj érintse a papírost s az legyen a kéznek egyedüli támasza. A tollnyél hátulsó nyugvóhelye a mutatóujj felső izbütyke előtt, azaz a felső és középső izbütyök között van, de semmi esetre sem lent a hüvelykujj szögletében vagyis tövénél. Ha a tollnyél hátulsó nyugvóhelye nincsen a mutatóujj felső izbütyke előtt, a kéz jobb felé dül és fekvő helyzetbe jut. E miatt nagy lesz a surlódás; a gyermek minden egyes betűnél kénytelen megállani, hogy emelje kezét s így az írást megszagattja.

(Vége következik.)

Erő Frigyes.

T Á R C Z A.

A temető alatt.

Ha valaki, mint én, a Kültorda-utcza szegletén s ott is alant éppen a szegletfordulón lakik, láthat ám temetést eleget.

Kellő arány szerint átlag az emberek 3—4 százeleka szokott évenként meghalni s így 1000-ból 30—35. Ha fölveszszük, hogy Kolozsvár lakossága 30 ezer, évenként 900—1000 ember halhat meg itt. Ha tovább menve, leszámítjuk ezekből azokat, kiket az óvári kis-temetőbe hantolnak el, s azokat, kiket a Kültorda-utczán visznek ki, még mindig $\frac{2}{3}$ -da a mi ablakunk alatt megy ki az örök nyugalomra.

Mi tehát láthatunk temetést eleget. Megy ott el minden fajta. Megy el a legfényesebbtől kezdve a leg-egyszerűbbig, a legszegényebbig. A fényeseket mind is láthatjuk, a legszegényebbeket nem mindig. Főképp ezek választják a mellékesebb utat.

Nem régiben azt írtam volt, hogy korunk szentimentális. Az vagyok tehát magam is. Hol jobb bizonyítéka ennek, mint az, hogy nem a legrikítóbb menetek

kötik le figyelmemet? Szinte megszoktam őket. Valahogy úgy van velök az ember, mint Tompa mondja valahol az Eötvös Karthausjáról, hogy míg az ember felét elolvassa, a sok fájdalomtól majd megreped a szíve s utóbb „kutya” sem veszi. Jól emlékszem rá, hogy éppen az idézett szót használja.

A mint elvonul tehát a hatlovas aranyos kocsí fényes segédlettel, a lovak is mintha éreznék a nagyságos teher fontosságát, sok czifrával keveset haladnak. A kocsisok és segéd-személyzet fura háromszög kalapjairól már tudjuk: ez a tanácsos temetése. Hosszu fekete mozgónal vonul el előtte, a város minden notabilitása ott van s elől menve, megmutatják neki az utat a temető kapujáig, ott kétfelé válnak, mintegy mondván: „de már tovább csak tessék egyedül menni.”

Ilyet már láttunk eleget.

Aztán ott megy elől a katona-banda. Ah, ez az öngyilkos hadnagyot vezet ki stereotyp indulóival. De bizony nem. Végre egy új gyászindulót tanultak be. Már ez valami. Aztán a kocsí jön, de nem a legfényesebbik

s utána nem feszes léptekkel a tiszti-kar, s aztán apró, feszes léptekkel a saját volt szakasza. Nem hiában a hadsereg az első stand. Ez kétszer csinál zajt itt is, mikor t. i. megy s mikor visszajön. Ah mily vig ez a zene most! Ugy meghelyretyutyúznak, mintha májálisról jönének.

Ah, ezt a másikat meg farao népe kíséri ki. A cigányzenész világból mult ki egy. Fekete kíséret, gyász-zene. Ez csak a valódi gyász: színben, hangban egyaránt. A hegedűk pompás disharmoniában sikoltanak, a trombita bizonytalan közökben morog bele, a nagy bőgő ünnepléses tempóban dohog közbe el-elkészegetve. Ezek visszajövet már nem zenélnek, beszélgetnek cigány-nyelven, mi ha csendes társalgás is, mindig azt a benyomást teszi, mintha veszekednének.

De hát ezek tudott dolgok. Mire el is mondani őket. Nem is azt akartam én. Emlékszem rá, hogy az elmúlt év januárjában láttam mindannyi közt a legmeghatóbb temetést. Már mondtam, hogy a mint korunk, szentamentális vagyok magam is. Ezért tett rám akkora hatást, — az meglehet. Fehér fenyőfa-koporsót vitt két tehénke. Az egyszeri pap minden halotti prédikációját azzal kezdte, hogy az emberi élet vége négy szál deszka. Ehhez tán anynyi sem kellett.

A szekér is falusi volt, a tehénké is azok. Gyakorlott szem rögtön havasi fajtáknak ismeré fel. A koporsó hátuljára borulva vén oláhasszony ballagott a szekér után zokogva, azt az énekes nyögést hallatva, mely annyira jellemzi e nép fájdalmát. A szekér a dermesztő hidegben vele együtt nyikorgott, mintha rokonszenvet érzett volna. Az öreg oláh; a kozsókos bácsuj, a szekér mellett némi resignált egykedvűséggel haladt s vállán kurta nyelvű ostorával nogatta időnként az állatkákat. A pap a keresztet szorongatva oldalt a járdán lépdelt.

Megálltam s szemlélttem, míg lassan tova lépegettek: szótlanul az öreg oláh s a tehénké, hangos sírúkozással a nyikorgó szekér s az öreg asszony. Így csak az anya sírhat, — gondolám. Ugy van, — ez csak az anya jajja lehet, mely minden valóságról s mindenről, mi körülveszi, elfeledkezve a koporsóba nyögi fájdalmát, szeretét, kinját, reménységét; oda önti könnyét, mely neki-fagy a fának s talán csak azért nem olvasztja föl a halál jegét.

Gondolkozni kezdék. Im, a faluról jött be e két öreg. Bizonyára nem szegények, mert különben nem kutattak volna azért a tudományért, mely talán megbirja menteni azt a legényt, vagy azt a leányt, kit most a két tehénke a temetőnek visz. De a tudomány nem segített. Mekkora hit az, mely itt megingott; mekkora reménység, mely éjbe szállt! Nem csak akkora, mint a miénk. Nem, sokkal, százszor nagyobb. Ha mi fordulunk a tudományhoz, ismerjük előre már erejét, meg tudjuk mérni a lehetőséget, tudásunk előre megadja a kételynek azt a természetes mértékét, melyivel nem számítunk sokra, nem hiszünk nagyot, nem remélünk vérmesen — s nem is csalódunk oly szörnyen, oly lesujtólag. Szívünk mintegy bírja az észnek ama büszke öntudatát, hogy tudtuk előre.

Míg ezek átfutottak fejemen, alig telt el annyi idő, mennyi a fájó szív két sóhaja közt leperg, vagy éppen annyi telt el, a mennyi elég, hogy azt a közönyt, melylyel menék, komor bánattá rázza fel. Valami megható volt mindebben. Feledni kezdtem, hogy ott állok és hogy állok. De egy megszólítás rezzent meg.

Egy nyilván beszédes öreg asszony szólított meg, ki látva, hogy ezt a komor menetet nézem, oda állott mellém, mi közben magyarázni kezdé:

— Egy havasi oláh leányt visznek ott ki, az az apja

meg az anyja. Euny a papjának, még nem is megy a szekér előtt. — nézze meg. . . . A leánynak valami baja volt a térdén. megdagadt mint egy kártyus. aztán behozták az ispitába. Na, csak épen az kellett neki. Mert hát már úgy oláhnak, gazdag az apja. Az istenadta doktorok aztán eligazították jól a dolgát. Maradt volna oda haza, élne most is. De hát ilyen a parasztnak az esze, odamegy, a hová nem kellene, hogy az isten áldja meg. . .

— Ugyan ugy-e? — mondtam: miközben tovább menék a bönök ígérkező szóáradat elől. Oh szent civilizatio. hát csak ennyire vagyunk feled városos is? Mikor jut belőled valami oda ki, oda fel a hegyek közé is?

Dr. Ferenczi Zoltán.

L A P S Z E M L E.

A „Hódmező-Vásárhely“ f. é. 9., 10. 11-ik számai igen érdekes közleményt hoznak a samaritán iskolákról.

Dr. Imre József, mint a hm.-vásárhelyi veres kereszt-egyesület orvosa tartott e tárgyról az egyesület választmánya felkérésére egy tanulságos felolvasást s ezt közli a nevezett lap. Átvesszünk belőle egynémely részletet. Szépen rajzolja felolvasó az újabb felvilágosodott ker azon törekvését, mely szerint társulatok alakítása által igyekszik a minden nemesebb lélekben meglévő emberbaráti indulatnak gyakorlatias, maradandó irányt adni. Sok veszély fenyegeti az emberek jólétét, boldogságát, egészségét, sőt életét. Mindennemű jótékonyt egy. ugyanazon egyesületben gyakorolni nem lehet. Ezért alakulnak a különféle jótékony egyesületek. Ilyen a veres kereszt egyesület is, melynek szervezete valódi mintája annak, hogyan kell a közjótékonyt rendszeresen igen változó, időszakonként fellobbanó s ismét kialvó lángja helyett állandóan fentartani azon tüzet, melynek melegét majdan, egy mindnyájunk által távolítani kívánt, de mégis csak elkövetkező időben oly sok ezer szenvedő embertárs. oly sok hazájáért vérző honfitársunk fogja hálásan érezni. De mind a mellett van ezen jól átgondolt mély belátással előkészített szervezetnek egy hiánya, mely a közönség lelkével való összeköttetést gyengíti s félő, hogy az egyesület jövőjére rossz hatással lesz. E hiány abban áll, hogy mivel az egyesület tulajdonképeni célja háború esetében valósul meg, béke idején a tagok nem láthatják, nem érezhetik azt, hogy befizetett díjaik által minő célt szolgálnak, az egyesületet működőnek, hasznosítóknak nem tapasztalják. Ezen gondolat vezette pár évvel ezelőtt a budapesti központi választmányt, arra az elhatározásra, hogy a német samaritán iskolákat honosítsa meg a fővárosban. E nyomon indult meg a hm.-vásárhelyi választmány.

Ezután áttér felolvasó a samaritán iskolák eredetének, természetének rajzolására, s hogy mennyiben lehet ezeknek célját a veres kereszt-egyesület működésének keretébe bevonni.

A samaritán iskoláknak célja megtanítani az embereket arra, hogy miképen segítsenek egymáson, hirteleni életveszély alkalmával addig, míg az orvos segítségükre mehetne. Ilyen ismeretekre mindenkinek lehet szüksége s ezen ismereteket minél több embernek kellene megszerezni. Hogy ezt mindenki megtehesse, ez a célja a német samaritán egyesületeknek, melyek angol példát követtek, épen úgy, mint a Svéd-, Norvég- és Finnországban keletkezett és nagy sikert arató, igen virágzó társulatok. Angolországban a 70-es évek közepe táján kezdtek „ambulance class“-okat felállítani a johannita lovagrend tagjai; ezek példájára alapította Esmarch, a sebészet egyetemi tanára Kielben az 1881/2-ki télen az első samari-

tán iskolát a szent történetek irgalmas samaritanusától vevén az elnevezést. Nem sokára megalakult a német samaritan egyesület is, melynek védője Augusta császárné, tiszteletbeli elnöke Henrik királyi herceg, a mostani császár öccse, elnöke Esmarch tanár s vezetői a legjelesebb társadalmi állású férfiak. Az első hat év alatt 79 fiók-egyesület alakult e célra Németországban.

Érdekes eseteket beszél el felolvasó az Esmarch Samariterbriefe című füzetéből annak feltüntetésére, hogy a samaritan iskola már eddig is, milyen sok szerencsétlenséget hártott el.

Felemlítünk egy pár ilyen esetet. Egy 10 éves fiu egy tőba esett s csak tíz perc múlva tudták kihuzni élettelenül a víz fenekéről. Orvos nem volt a közelben. De volt a háznál egy fiatal leány nevelőnő, ki a samaritan iskolában tanulta volt az életmentést. Ez felelesztette a fiut következőképen: „Egy pár olló-metszéssel felvágta a kabátot és inget s ezeket egészen eltávolította a felső testről; egy zsebkendővel kitörölte a nyálkát a fiu szájából, kihuzta a nyelvét, s a zsebkendővel oda kötötte állához; aztán egy értelmes szobaleány segítségével elkezdte a mesterséges lé ekző mozgásokat végezni, a mint a samaritan iskolában tanulta. Egyenletes taktsura emelték a két kart egészen a fej fölé, majd leeresztették s hozzá nyomták a mellkas oldalához, melyet így felváltva tágitottak és összenyomtak. Hallható zörejjel járt a levegő ki és be, de a fiu élettelenül és sápadtan feküdt ott, mikor a két leány egy-egy pillanatra kifáradtan abba hagyta a nehéz munkát. Egyik negyed óra a másik után telt el, mindinkább enyészett az anyának és a körülállóknak a reménysége. Végre, mikor már egy óránál tovább folytatták a mesterséges lélekzést, egyszerre csak felkiáltott a fiatal leány: „Most már jól van! kezd lélegezni!“ És ime, a mint abban hagyták a mozgást, a mell magától kezd emelkedni s gyenge pirosság mutatkozik az arcon. A két leány bár ki volt merülve, nem hagyta félbe a munkát, s folytatta a mellkas mozgatását, míg csak a gyermek arcza élénken ki nem pirult s a fiu szemeit fel nem nyitotta. Ekkor az ifju samaritan hölgy előhozatta az e célra előre megmelegített takarókat, s ezekbe belegöngyölték és velök erősen dörzsölték a gyermekeket. Ez beszélni kezdett s inni kért. Egy kis meleg theát itattak vele, aztán takaróiba göngyölve bevitték a házba, ágyába, hol nemsokára mély álomba merült. Két óra múlva, mikor az orvos megérkezett, már nem volt semmi baja.“

De nemesak a megfulladás ellen, hanem más életveszélyek, pld. az elvérzés ellen is sokszor kell megvédeni valakit addig is, míg az orvos oda érkezik.

Ime erre egy példa. „Egy fából dolgozó gyárban, hol igen sok munkás foglalkozott, egyik közülök jobb kezével igen közel ért egy körfűrészhez, mely borzasztó gyorsasággal forgott tengelye körül. Egy pillanat alatt át volt vágva alkarja kevéssel a kézfelett a csontokkal együtt, úgy hogy a kézfejét csak a bőr tartotta, az alkar két ütő eréből messze lövelt a vér. Szerencsére ott volt egy munkás, ki samaritan oktatásban részesült s mivel azóta folyvást viselte a samaritan iskolában ajánlt „érszorító nadrágtartó“-t, ezt hirtelen lekapcsolta s a hogy tanulta és gyakorolta volt, oly szoroson csavarta a karra, hogy a vérzés azonnal elállott. Azután begöngyölte a sérült kart egy tiszta asztalkendőbe, melyett az ott esetleg kéznél levő gyenge karbólos vízben megáztatott s azután a sérültet, ki elájult, szépen és célszerűen elhelyezte egy matrácson. Mikor az orvos egy óra múlva oda érkezett, felkereste a két átvágott erett; elkötötte őket, összevarta az elvágott inakat és idegeket, pontos sebészi kötést alkalmazott, miben a samaritan munkás ügyesen segített

neki. A nagy seb azután meggyógyult minden genyedség nélkül, míg a samaritanus nélkül bizonyosan elveszett volna a kéz, de hihetőleg el is halt volna az ember.“

A leggondosabb elbánást kívánják az első percek-től fogva a csonttörések is. Mikor a bőr nincs megsérítve, átitkaszta, sokszorta könnyebb és biztosabb a gyógyulás. Eppen ez indította Angolországban a samaritan-oktatás megkezdésére a johannita lovagokat, hogy sok oly csonttöréssel vittek kórházba embereket, melyeknél a bőr átfuródása a szállítás helytelensége folytán történt. Hogy ez helyes legyen, azt tanulni kell s mióta Angolországban vagy 80,000 ember és magában Londonban vagy 1000 rendőr részesült gondos oktatásban az ily rögtönös életveszélyekről, azóta az utczai szerencsétlenségek alkalmával elkövetett balfogások igen ritkán fordulnak elő.

Azt gondolhatná valaki, hogy a jelzett balesetek ritkábbak, mintsem megérdemelnék, hogy velök úgy foglalkozzanak, mint közérdekű bajokkal. Ennek megczafolására álljon itt egy néhány statisztikai adat Poroszországból, hol több az orvos, mint nálunk, jobb a közlekedés, nagyobb a felvilágosultság, s mégis sok a rossz kimenetelű baleset.

Poroszországban 1882-ben 16,132 súlyos baleset fordult elő, melyek közül halállal végződött 8180, még pedig az első 24 óra alatt 7443. Az életben maradtak közül 1—6 hónapig munkára képtelen volt 7050, 6—12 hónapig 233, örökre nyomorék maradt 660. A porosz hadügy miniszterium jelentése szerint csupán a katonaságnál 7 békés év alatt 316,526 súlyos sérülést kezeltek, tehát évenként 40,000-et.

Sok szerencsétlenség igényel gyors segítséget. Ilyenek a véretek megsértése, bonyolult csonttörések, égések, hassebek, mérgezések stb.

A tárgy további bővíjtése után felhívja felolvasó a veres kereszt egyesület figyelmét, hogy találjon módot az életmentés ismereteinek terjesztésére. Erre nézve ajánlja, hogy rendezzen évenként kétszer előadásokat, a mikor egy tanító orvos oktassa elméletileg s gyakorlatilag az arra vállalkozókat.

Első helyen olyanokat kell tanítani, a kik mindig ugyanazon helyen találhatók s kiknek értelmessége elegendő biztosítékot nyújt. Ilyenek a tanítók. Felolvasó ajánlja még, hogy taníttatni kell efélékre a rendőröket, gyári munkások ügyesebbjeit. De szükséges volna, hogy különösen a nők tanulják meg az életmentés szabályait, mert ők különben is sok tapintatot, éles látást, gyöngédérzést, ügyességet tudnak bizonyítani veszedelmes pillanatokban.

EGYESÜLETI ÉLET.

Tanító-testületünk központi körének márczius 30-án tartott évi első rendes gyűléséről lapunk 7-ik számában tett közleményünket a következőkben egészíthetjük ki.

Lindner Augusztá, kolozsvári ágost. hitv. tanítónő a IV., V. és VI. leányosztályokban tartotta meg nyilvános tanítását a közönséges törtek bővítéséből. A bíráló bizottság e tanítást teljesen sikerültnek nyilvánította.

A gyűlés 1/2 10 órakor vette kezdetét dr. Lázár Gyula elnöklété alatt, a tanítónő-képezdében, s a már közölt program szerint folyt le.

A tisztujtás rendén dr. Lázár Gyula elnököt, s Váradi Albert jegyzőt újból megválasztotta a gyűlés eddigi állásaikra; pénztárnok Dézsi László lett.

A gyűlés legtanulmányosabb részét a dr. Felméri Lajos, egyet. tanár felolvasása tette.

Felméri egy nyomtatásra kész neveléstani terjedelmes munkájából mutatott be egy érdekes részletet, melyben a já-

ték, torna és atletika természetéről s egymáshoz való viszonyáról szól. Összehasonlítja a testi erő fejlesztésének három tényezőjét eredetökre, céljokra, eszközeikre s módszereikre nézve.

A játék a test erőinek ösztönszerű érvényesítése, mely kellemes érzéssel, lelki gyönyörrel jár. Az örömet azon vágy kielégítése okozza, mely a képzelem alkotó képességének foglalkoztatására s a meggyülemlett életerő szabad használására irányul. A játékot az öröm, szabadság, a testi erők mérsékelt tevékenysége jellemzi. A játék testi és szellemi üdülést von maga után s a tekintetben is előnnyel bír, hogy a szabad természetben jó levegőben foly le.

A torna tudatos, tervszerű erőfejlesztés, mely rendszerbe szorítja a természetet, nem történik mindig tiszta levegőben, sokszor testi elferdüléseket is okoz. Így pl. a ki sokat tornázik, annak háta rendszerint kidomborodik; melle, válla kiszélesedik, de lábai elvékonyodnak.

A torna a figyelmet s az izmok működését sokkal inkább igénybe veszi, mintsem enyhületet, pihenést nyújthatna a léleknek.

Az atletika a lélekéberséget s az akarat erélyét fejleszt. Általában tekintetbe véve még azt a sok veszélyt is, a mely a legnagyobb ügyelet mellett is a tornával jár, ennek jóval kevesebb értéket kell tulajdonítani, mintsem az atletikának és játékoknak.

„Ezekhez képest kimondhatjuk, mondja felolvasó, a következő tételeket.

1) Mínhogy az ifju szervezet bő tápszert és a szabad levegőn való sok mozgást kíván, az iskolákban a játék szintoly fontos, mint a munka. A munka és a játék rendszeres menete a táplálkozás és a pihenés szabott volta, nem csak a test fejlődését segíti elő, hanem a szellemi és erkölcsi erőket is.

2) A jó játék szorosan egybe függ a tanulás-kedvvel, a jó móddal és jó erkölccsel. Az iskolai intenzív munkát csak a test és a lélek másnemű intenzív elfoglalásával ellensúlyozhatjuk, s erre egyetlen eszköz a társas játékok és atletikai gyakorlatok, melyek a munkában megfeszített testi és lelki erők közé összhangot visznek. Segítse a tanár a fiut, hogy legyen játéka férfias, erélyes és lelkes, s ezzel egyszersmind rásegítette, hogy iskolai életében egészséges és becsületes legyen.

3) Ha az ifjuság lényegében a férfiaság (virilitas) felé utazás, akkor a játékok erre az utazásra a legjobb bevezetés, mert a mellett, hogy intenzív munkára sarkalnak, a fájdalommal szemben észrevétlenül is stoikus nyugalomra szoktatnak.

4) A tanítók és tanárok fontos kötelessége az ifjuság játékaival gondoskodni, s azokat szervezni, mert a test nevelése nem kevésbé fontos, mint a szellem nevelése s e részben az ellenőrzés szintén az ő kötelességök, mert a fiúk magukra hagyva vagy túlságba mennek, vagy pedig kelletnél kevesebbet tesznek.

5) A játékok kiegészítője a tornázás, s annak elemeibe bevezető (10—15 percig tartó) rendgyakorlatok javára válhatnak a tanulóknak, mint a hogy használnak az ujoncz katonáknak. Azonban kötes lévén, hogy a tornázás merőben mesterséges rendszere a test természetes fejlődésével összhangban lehet-e: a gymnastika a játékot soha sem pótolhatja, a játszótérnek a torna-terem csak függeléke lehet, és nem megfordítva.

6) Az iskolák kötelessége fentartani és terjeszteni azokat a játékokat, melyek a nemzet lelkét is örömmel és büszkeséggel töltik el, s a nemzet-test edzésére és frissítő szórakozására emelő és nemesítő hatással vannak.

7) Egy nemzetnek sincs oly nagy számú labdajátéka, mint a magyarnak; sajnos, hogy a politikai küzdelmek miatt a fentemlített régi magyar atletikai játékokat elhanyagoltuk s nagy részt elfelejtettük. Az iskolák feladata az elejtett fonalszálát felvenni, s a legkiválóbb és legnehezebb labdajátékokat az iskolai játszótérek útján nemzeti játékokká tenni, melyeket egységesen kidolgozott szabályok

szerint játszszék az ifjuság s játszszanak a felnőttek, mint a hogy ma Angliában labdázanak az államférfiak, a miniszterek is.

8) Az iskolai játék legjavának nemzeti játékká kell lenni, azaz olyanná, mely foglalkoztassa az összes izmokat; változatosságával és érdekességével mivelje az erőt és ügyességet; legyen a leleményesség és lemondás iskolája, s vegye anynyira igénybe a játzó egyéni tulajdonságait, hogy a ki benne kitűnő, az a maga nemében művész legyen.

Hogy végül 9) a nemzeti játék általánossá lehessen, azt egyfelől a szabadban kell gyakorolni, és másfelől a szabad mozgás biztositásáért és a végett, hogy az ifjuság a játékot komolyan vegye, s magát abba mindannyiszor beleélje, külön játék vagy atletikai ruhában kell játszani.

A gyűlés élénk tapsal s jegyzőkönyvi köszönettel jutalmazta a lelkés felolvasót. Vajhá olvashatók mennél hamarabb a Felméri jelzett neveléstanát; hogy legyenek mentől szelesebb körben elterjedve azon szép eszmék, melyeknek csak érintése is anynyi élvezetet nyújtott köri gyűlésünk szép számu hallgatóságának!

A kolozsvári földészek énekkara márczius 31-én tartotta meg a külmagyar-utczai ref. templomban évi zárúnepélyét. Tóth Tamás ref. kántor vezetése alatt, a következő műsorral: 1) A hazához. Carrey H. után. 2) Az énekkönyvből a CLXXXIV. dicséret: 3) Egyházi himnusz. Szavalja: D. F. 4) Szomorufűz. . . 5) Templomi karének. Malan után. 6) Polgári társaság ünnepén Szavalja: N. F. 7) Szózat. Vörösmarty Mihálytól. 8) Földészek dala.

Az énekkar tagjainak száma a külközép- és külmagyar-utczai részekben 40, a hidelvei részben 38, összesen 78. A két énekkart külön-külön tanította a buzgó kántor hetenként két-két órán estve. A gyakorlati órákon a szüneteket jó irányu szavallatokkal töltötték be s a helybeli gazdasági egyesület által rendezett felolvasásokon mindannyiszor közreműködtek. A zárúnepély minden részlete jól sikerült.

Jelenvoltak az előadáson többek közt Szász Domokos, ref. püspök, Szász Gerő, egyházker. közjegyző is.

Az előadás végeztével Szász Domokos püspök szokott ékesszólásával szép köszönetet mondott Tóth Tamásnak hazafias fáradozásáért s a működő tagoknak a lélekemelő élvezetért, melyet az egyház előljáróságának szereztek. Igérte, hogy a mennyire hatásköre terjed, támogatni fogja az egyesületet s buzdította, hogy folytassák a megkezdett nemes munkát ezután is kitartással, a maguk művelésére, a kolozsvári ref. egyházközség díszére s a hazafias és nemzeti ére nyek ápolására.

A püspök szép beszédére a két énekkar földész elnökei feleltek értelmesen. Megköszönték az irántok tanúsított figyelmet s kifejezték, hogy mély hálára érzik magukat lekötelve áldozatkész tanítójok iránt, ki őket időt, fáradságot nem kimélve lankadatlan buzgósággal és türelemmel oktatta.

A jelenvoltak siettek üdvözölni e derék tanítót, ki ezt meg is érdemelte. Vajhá e szép példát szívökre vennék hazánk mindazon tanítói, kiknek alkalmuk lesz tudomást venni róla. — Megdobban szívünk valahányszor a néptanítók sanyaru anyagi helyzetere s háttérbe szorított társadalmi állására gondolunk. De azt is mélyen érezzük, hogy e helyzetzen segítni egyik leghathatósabb eszköz éppen az a kifogyhatlan buzgóság lesz, mely a tanítók munkásságában nyilvánulva az erkölcsi érzés ellenállhatlan kényszerítő erejével hajlítja maga felé a közönség és nemzet elismerését és áldozatkészességét. Mennél miveltebb lesz a nép, annál inkább meg fogja becsülni tanítóit. Azért nem csak nemzeti kulturánk szempontjából, hanem kartársaink saját érdekében is nem tudjuk eléggé ajánlani, hogy használják fel a szív nemesítésének egyik legbiztosabb eszközt, alakítsanak a kolozsvári földész énekkar minitájára dalköröket, szaporítsák ez által is azon érdemeket, melyeket a népnevelés érdekében már eddig is szereztek.

A besztercze-naszódvármegyei atalános tanító-egyesület ó-radnai fiókköre márczius 11-én Ó-Radnán, az áll. el. népiskola helyiségében tartotta rendes köri gyűlését, melyen ez alkalommal vettek részt először teljes számmal az e fiókkörhöz beosztott községi és alapítványi román tannyelvű iskolák tanítói. Elnökölt Bedő Dénes ó-radnai áll. isk. ig.-tanító.

A gyűlés megkezdése előtt a Jakobenszki Sándor ó-radnai áll. isk. tanító által az I-ső osztálynak a számtanból tartott tanítása hallgattatott meg, melynek bírálása fölött a gyűlésen élénk és tanulságos eszmecsere fejlődött ki. Ezután Rozsos István ó-radnai áll. isk. tan. e vitatételt „Hangjegy vagy hallás után tanítandó-e a népiskolában az ének?” adta elő, s felhívta érveit kifejtése után a következő határozati javaslatot nyújtotta be: Minthogy a népiskolai énektanítás célja felébreszteni és ápolni a gyermekben az éneklés iránti kedvet, s népdalok és egyházi-énekek helyes betanítása által mentől több anyagot nyújtani a nép gyermekének s így a népnek is az énekléshez, a mit csak a hangjegy utáni énektanítással — tekintve az ahhoz megkívántató tanórák kevés voltát — lassan és kevésbé lehet elérni, mint a hallás utáni énektanítással; minthogy a hangjegy utáni ének tanításnak a nép közéletében nagyon csekély vagy éppen semmi gyakorlati értéke nincs: azért a népiskolai énektanításban addig is, míg a magas miniszterium által az 1868. évi XXXVIII. törv. cz. értelmében kiadott tantervben előirt tananyag érvényben áll, a népiskolában a hallás utáni énektanításra fektessük a főszólyt. Ezen határozati javaslat egész terjedelmében elfogadtatott.

Indítványok során a gyűlés Rndolf trónörökös ő fensége elhalálózása fölött legmélyebb részvétét fejezte ki. Rill. József tanügyi lapszerkesztőnek tanfelügyelői kineveztetése, mint a szakszerűség méltánylása és érvényesülése fölött örömeinek adott kifejezést. A tisztujtáson megválasztattak Bedő Dénes elnöknek, Rozsos István pedig jegyzővé. *BC Rozsos István*

I R O D A L O M.

Számtan a népiskola III. és IV. s V. és VI. oszt. számára, írta *Györffy János*, fővárosi tanító. II. és III. rész. Besztergom. Buzárovits G. 1888. Ára egy-egy résznek 10 kr.

Szerző az előszóban megjegyzi, hogy, noha a munka megírásánál szorosan ragaszkodott úgy a vall.- és közoktatásügyi miniszter, mint a püspöki kar által kiadott tantervhez, mégis ettől eltérőleg a IV. osztály tananyagához felvette a számösszeges törtéknél a különnevezetűeket is, úgy azonban, hogy ezek az egynevezetűektől egészen külön tárgyalatnak. A tanításuk a IV osztályban el is hagyható. Eljárására azt a helyes indokot hozza fel, hogy, miután a falusi iskolákban a tanulók a IV. osztályt végzi, s miután a különnevezetű törtékekkel való számműveletek ismerete a gyakorlati életben szükséges, óhajtandó, hogy a tanítók tekintettel a körülményre, ott, a hol szükséges, a különnevezetű törtéket a IV. osztályban is tanítsák.

A III. osztály tananyagát következőképen osztja be szerző: I. Ismétlési gyakorlatok az 1—100-ig terjedő szám körben.

II. Az 1000-ig menő számkör ismertetése és a számok leírása.

III. A négy alapművelet nevezetlen és egynevű számokkal.

IV. A négy alapműveletkülönnévű (vegyes) számokkal.

Ezt a beosztást, illetőleg tanmenetet helyeslem; különösen a kiindulás azon helyes módszertani szabály szerint törté, hogy ismertről kell az ismeretlenre átmenni. Az ismétlési feladatoknál azt az ügyes fogást alkalmazza szerző, hogy a feladat vagy lefelé számlálattal nem mindig ugyanazon számból indul ki, mely hozzá adandó gyanánt szerepel, pld. $2+2+2$ stb; az illető számot hozzáadhatja először az egységhez, vagy a számból egyet, s akkor számlálhat tovább; ezzel megkönnyíti a gyermekek abban, hogy a számlálást gépiesen végezze.

Az ismétlési feladatok négy csoportra vannak osztva a szerint, a mint az egyes alapműveleteknek megfelelő példá-

kat tartalmazza. Ismétlésnél a feladatoknak ilyenmü elkülönítését nem találom szükségesnek, sőt óhajtom, hogy minél változatosabban forduljanak elő, hogy a gyermek ne sejttesse előre, milyen művelet által lehet a példát megfejteni.

Az 1000-ig menő számkör ismertetésénél szerző ismét az előbbi elvből indul ki, t. i. az ismertet a 100-at felbontja 1 századra, 0 tizesre s 0 egyesre s ekkor mondja, ha van 100 krajczárom s ehhez hozzá adunk még 1-et, lesz százegy kr; hány száz, tíz és egy van ekkor; így fejtí tovább a 102-öt, 103-at 110-et s így tovább; a kifejtett számokat azonnal le is iratja. Ezek után tárgyalja a III-ik részt, v. i a négy alapműveletet nevezetlen és egyszerű számokkal. Minden műletnél felvesz szóbeli és írásbeli részt. A szóbeli összeadásnál helyesen gyakorlati példákban indul ki; eleinte három jegyű kerek számokat vesz fel, később olyanokat is melyekben két, sőt három értékkel bíró számjegy is fordul elő. A gyakorlati példákat felváltják nevezetlen számok összeadását jelző feladatok. Eddig a beosztás is, az eljárás is helyes. De az írásbeli összeadásnál, valamint a töbi alapművelet írásbeli részénél is azt a nagy hibát követi el szerző, hogy nem vezeti le az írásbeli összeadást a szóbeliből, de kezdi a szóbelit úgy, hogy oda nyomtatattja az összeadásra vonatkozó szabályt rít-kitott betűkkel: „Az írásbeli összeadásnál a számokat nem egymás mellé, hanem egymás alá írjuk, még pedig úgy, hogy az egyesek az egyesek alá, stb.” Azután felvesz egy csomó nevezetlen számokból álló példát s csak akkor tér át gyakorlati példák megfejtésére. Ez az eljárás a szó szoros értelmében gépies s nem ad semmi utasítást a tanítónak, az illető művelet módszertani kifejtésére.

Epen ezért ezt az eljárást nem helyeslem, de szükségesnek tartom hogy az írásbeli művelet mindig a szóbeliből vezettessék le, olyképen, hogy két-három példának a számaikat, melyeket a gyermekek már megfejtettek, kellő távol-ságban felírja az eredménnyel együtt s ekkor felhívja a gyermek figyelmét arra, hogy ezt az eredményt nem csak úgy lehet elérni, ha az egyik számot százasokra, tízesekre stb. felbontva adja a másikhoz, a mint az előbb tevé, de úgy is, hogy össze adja mind a két v. három számmal az egyeseket aztán a tízeseket és így tovább. Hogy a gyermek az összeadásra vonatkozó szabályt úgy tudja elmondani, mint az a könyvben nyomtatva van, nem csak hogy nem kívánna soha, de sőt a szabály meg tanulását így nyomtatott betűk után könyvből határozottan károsnak, lélekölőnek tartom. Nézetem szerint az elemi fokon egy számtani szabályt sem szabad könyvből betanultatni, de át kell azt éreztetni a gyermekkel, még pedig folytonosan gyakorlati példákban: csak, ha folytonos ismétlés után pusztán hallásból tanulta meg a gyermek a szabályt, s inkább azért tudja elmondani, mivel átértette, s gondolatait saját szavaival fejezi ki, lehet átmenni a nevezetlen számokból álló példák megoldására, hogy ez által a gyermekek a számolásban való ügyességet elsajátítsák.

Ez a lényeges hiba mind a négy alapműveletnél ismétlődik. Úgy látszik itt nem volt tisztában a szerző a népiskola számára írott számtani tankönyv céljával. Ez a cél kétféle lehet. Vagy az a célja a könyvnek, hogy kezébe adassék a gyermeknek a számtani órára tankönyvül, vagy, hogy a tanítónak adjon a tanítás menetében és módszerében irányt, mint vezérkönyv. Mivel én a számtant az elemi iskolában azok közé a tantárgyak közé sorolom, melyekhez tankönyvet használni nem szükséges, e szempontból tekintve úgy is feleslegesnek tartom e könyvet. A népiskolában legfeljebb példát kell használni, e célra nem tartom alkalmasnak e könyvet, mivel a fent említett szabályokat tartalmazza. A másik célnak, mint vezérkönyv, pedig azért nem felel meg, mivel, miként említettem, nem ad semmiféle utasítást az alapműveletek mikénti feldolgozására.

(Vége következik.)

Bartholomaeides Adél.

V E G Y E S E K

— **Előfizetőkinkhez.** Tisztelettel kérjük t. előfizetőinket, sziveskedjenek az előfizetési pénzeket e hó folytán beküldeni, hogy a pénztárnoki jelentést a választmány szokásos havi gyűlésén tehessük meg.

— **Rudolf trónörökös halála alkalmából** Ő cs és kir. apostoli Felsége és Stefánia özv. trónörökösne főhercegnő a kolozsmegyei tanító-testület által, a m. kir. belügyminiszter útján bemutatott részvét-feliratokért, legkegyelmesebb, illetve kegyelmes köszönetüket nyilvánították.

— **Németnyelv az elemi iskolában.** Kozma Ferencz kir. tanfelügyelő közelebről tett iskola látogatásai alkalmával azon tapasztalatra jött, hogy némely felekezeti elemi iskolákban a magyar nyelv és tulajdonképeni elemi tantárgyak rovására a gyermekek gyötrelmére nagy búzgósággal tanítják a német nyelvet, illetőleg német grammatikát, a második osztályon kezdve, a mikor a gyermekek még az ábécze nehézségeit sem győzték le. Ez így nem jól megy és rossz előjele a jövő Magyarországnak! A tanfelügyelő igen helyesen megtette jelentését az illető helyen.

— **Izraelita zúgiskola.** Városunkban, a Hosszú-szappan utcában izraelita leány zúgiskola fedeztetvén fel, a f. hó 10-én tartott városi közg. bizottság, a kir. tanfelügyelő indítványára, intézkedett, hogy ezen iskolát szüntessék meg.

— **Magyar nyelvi képesítő vizsgálatok.** A vallás-és közokt. m. kir. miniszter f. évi márcz. 25-én 12,961—1889. sz. a. kiadott rendeletében miután tapasztaltattott, hogy az orsz. különböző részeiben nem magyar tannyelvű képezdekben régebben végzett tanítók csupán magyar nyelvből nagy számban bocsátatnak tanítói képesítő vizsgálatra, holott a magyar nyelvi képesítés kizárólag az áll. képezdek-nél szervezett vizsgáló bizottság által eszközölhető, — felhívja az illető kir. tanfelügyelőket, hogy e visszaélést akadályozzák meg és ilyen magyarnyelvi tanképesítő oklevelek aláírását és hiv. pecsétjükkel való megerősítését tagadják meg, szigoruan felügyelvén arra, hogy az ilyen magyarnyelvi képezdek az 1889. évi XVIII. t. cz. 6. §-a és ehez ugyanazon évi 17.248. sz. a. kiadott Utasítás 18. §-ának megfelelőleg csak a képezdei tanfolyam elvégzése után a törvényszerű időben tanképesítő vizsgálatra jelentkező egyéneknek magyar nyelvből is leendő tanképesítésére szorítkozzanak.

— **Figyelmeztetésül a tanítóknak és iskolai hatóságoknak!** A vall. és közokt. m. kir. miniszter m. hó 18-án 4795—1889. sz. alatt kelt rendeletében arra hívja fel a kir. tanfelügyelők figyelmét, hogy saját működésök körében a szülőkre való hatás által lehetőleg meggátolni igyekezzenek azt, hogy a tanköteles gyermekek nyilvános táncmulatságokat látogassanak, ott helytelenkedjenek, éjjelezenek s esténként és éjjelenként csatangoljanak. Ezen kicsapongások az illető gyermekeknek nemcsak iskoláztatására, de erkölcsi épségükre, úgy mint egészségükre föltötte káros hatással vannak. E rendeletre felhívjuk az iskolaszékek, gondnokságok és tanítóságok figyelmét.

— **Tanítóképezdei tanárok gyűlése.** Az állami tanító- és tanítónőképző-intézeti tanárok tegnap tartották első értekezletüket Budapesten. Kísérje áldás és siker jó célú törekvéseiket!

— **Iskolalátogatás.** Az ipariskolák orsz. felügyelője Bernát István, a kolozsvári ipariskolák megtekintése céljából e hó 18-án városunkba jön.

— **Felmentés a népfelkelői kötelezettség alól.** A vallás- és közoktatási m. kir. miniszter a honvédelmi miniszterrel egyetértőleg Gaal Sándor kidei áll. isk. igazg. tanítót a közszolgálat érdekében a népfelkelői kötelezettség alól felmentette.

— **Államsegély.** A kolozsvári felsőbb leányiskola részére a vall. és közokt. miniszter a f. tanévre is 3500 frt. államsegélyt engedélyezett.

— **Ösztöndíjnyerés.** A vall. és közokt. m. kir. miniszter Török Berta, kolozsvári áll. tanítónőképezdei III. o. növendék Besán-féle segélyét 100 frtról 150 frtra emelte.

— **Óvoda megyénkben** Kolozsmegye törvényhatósági bizottságának közelebről tartott közgyűlésén a megyei főjegyző Bónis István indítványára kimondatott Bánffy-Hunyadon egy óvoda létesítése.

— **Meghívás.** A maras tordamegyei tanító-testület központi köre ez évi első gyűlést Marosvásárhelyt, (a szentgyörgy-utcai fiúiskola helyiségében) folyó ápril hó 26-án délelőtt 8 órától kezdve tartja meg, melyre úgy tantestületünk tagjait, mint a népnevelés iránt érdeklődő közönséget ezennel tisztelettel meghívjuk. **Tárgysorozat:** 1) Elnöki megnyitó beszéd. 2) A mult gyűlés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesítése. 3) Gyakorlati tanítások: a) Fülöp Sámuel, közs. isk. tanító: olvasmányt tárgyal a községi fiúiskola 2. osztályában, b) Szentgyörgyi Dénes, m.-vásárhelyi tanító: a tizedes törtek szorzásáról a Horváthné Schneider Mari urnő magán-növeldejének 5. osztályában. 4) Értekezés „a büntetések mikénti alkalmazásáról”. írta és felolvasa Bartók László. 5) Könyvismertetés, „Isten országa” című templomi és iskolai beszédek, ismerteti Dabóczi György, ev. ref. tanító. 6) Értekezés „Engedjük a gyermekeket játszani” című tételről, felolvasa Bartha György, közs. tanító. **Nemes Ödön,** közp. köri elnök Pál György, kp. k. jegyző.

— **Gróf Csáky Albin** közoktatásügyi m. kir. miniszternek igen szép kivitelű arcképe jelent meg 60 cmt. magas, 45 cmt. széles alakban Stampfel Károly pozsonyi kir. udv. és akad. könyvkereskedőnél. Ára 2 frt. A kép csinos, de egy kissé drága. Azt hisszük, több elkelve belőle, ha olcsóbb lenne.

— **Protestans néplap.** A Grätz Mór, evang. lelkes által ügyesen szerkesztett „Apostol” című néplap 2-ik száma érdekes tartalommal jelent meg. Ára e lapnak félévre 1 ft. Melegen ajánljuk t. olvasóink pártolásába.

— **A középiskolai tanárok gyermekeinek tandíjmentessége.** Az orsz. középiskolai tanáregyesületnek e tárgyban intézett kérésére, a vall. és közokt. m. kir. miniszter f. é. 1269. sz. alatt kelt rendeletében arról értesíti a nevezett egyesületet, hogy méltányolva a felhozott indokokat, a középiskolai tanárok által benyújtott tandíjmentességi kérvényeknél a szeg. bizonyítvány melléklését jövőben nem fogja kívánni, de a kérelmezés útját fenntartja. A kérvények elbírálásánál a méltányossági tekinteteknek ezután is a rendesnél nagyobb tért fog engedni.

— **Statistika.** A magyarországi ág. evangélikus egyházban (4 egyh.-kerület), az 1887—88. tanévben 886,054 lélek után a tanköteles gyermekek száma 157,382 volt. Ezek közül fiú 80,361, leány 77,021. A tanköteles gyermekek a lélekszám 17,7 % -át teszik. A tanítók száma 1571, kik közül 195-nek nincs képesítése. Az iskolák száma 1343, melyekben a tanterem száma 1525. Egy rendes tanító átlagos évi fizetése 450 frt. 53 kr., egy segédtanítóé 132 frt. 11 kr. A négy egyházkerületnek 5 tanítóképezdéje van, Sopronban, Eperjesen, Felső-Lövön, Szarvason és Selmezen. Az öt tanítóképezdének ezen isk. évben 119 növendéke volt.

TARTALOM: Jelentés a közoktatás állapotáról. II. *Kövidéi Antal.* — A népiskolai testi nevelés államivá tétele. (Vége) *Dr. Havas Gyula.* — Szemléltető eszközök a hazai földrajz tanításához. *Binder Laura.* — Felhívás a hazai tanító-egyesületek- és testületekhez. *Lukits V. és Somlyó J.* — A szépírás tanításáról a népiskolában. (Vége köv.) *Erb Frigyes.* — **Tárgya:** A temető alatt. *Dr. Ferenczi Zoltán.* — **Lapszemle:** A samaritán iskolákról. — **Egyesületi élet** — **Irodalom:** Könyvismertetés. (Vége köv.) *Bartholomaeidesz Ádél.* — **Vegyesek.**